

Co čeká Pálavu v dalším čtvrtstoletí

Správa Chráněné krajinné oblasti (CHKO) Pálava je jedním ze třidvaceti podobných pracovišť státní ochrany přírody soustředěných pod Správu chráněných krajinných oblastí České republiky. V letošním roce si naše nejižnější CHKO připomene dvě výročí: 25 let od vyhlášení a 15 let od zahrnutí do seznamu biosférických rezervací UNESCO.

Výročí vyvrcholí **podzimní hodnotící konferencí** (8. a 9. 11. 2001), která se bude zabývat různými oblastmi činností a vztahů v území. Záštitu nad konferencí přijal přednosta Okresního úřadu v Břeclavi, Český národní komitét programu MAB a Česká komise pro UNESCO. Osloven byl též ministr životního prostředí RNDr. Miloš Kužvar. Konferenci využijí členové podvýboru pro životní prostředí Výboru pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí Senátu Parlamentu České republiky ke svému výjezdnímu zasedání, které se uskuteční ve středu 7. 11. 2001 v odpoledních hodinách na Obecním úřadě v Dolních Dunajovicích. Zasedání proběhne formou řízené diskuse se zástupci regionálních samospráv, státní správy, podnikatelské sféry a ostatních hostů.

Letošní rok ale může přinést i několik dalších zajímavých a pro území důležitých skutečností. Již několikaletá snaha o zahrnutí větší části území okresu Břeclav do celosvětové sítě biosférických rezervací UNESCO by měla být v průběhu roku završena schválením předloženého **projektu rozšíření stávající BR Pálava v pařížském centru UNESCO**. Vzniknout by tak měl větší mezinárodní závazek, který ale vytvoří pro českou stranu vhodné výchozí podmínky pro další zkvalitnění partnerských vztahů s Rakouskem a Slovenskem, například při vytvoření **trilaterální biosférické rezervace spojené řekami Dyjí a Moravou**. Podle posledních informací veškeré potřebné podkladové materiály z české strany byly již postoupeny.

Obdobný problém může v nastupujícím roce začít rozuzlovat i ministerstvo životního prostředí, pokud obnoví **projednávání rozšíření CHKO Pálava**. Tento úkol si do Státního programu ochrany přírody a krajiny ČR v roce 1998 uložila vláda **s konečným termínem do roku 2003**. Na zpracování všech odborných podkladů se bude samozřejmě Správa CHKO Pálava plně podílet. Může tak být zahájena široká diskuse zejména na místní úrovni o potřebnosti a důležitosti takto pojaté ochrany.

Zcela novým úkolem, který nepřímou souvisí s předchozím odstavcem, je účast pracoviště na **mapování území Natura 2000** jako podkladu pro vstup České republiky do Evropské unie. Zde se projeví výhoda Pálavy jako nejmenší CHKO v republice (pouze 83 km²), na druhé straně se ale jistě promítne do množství mapovaných stanovišť velmi vysoká kvalita území CHKO. Předpokládáme i spolupráci na mapování ostatní části okresu Břeclav, protože zejména od jižní části okresu Břeclav lze očekávat, že zde budou vymapována stanoviště zasluhující zvýšenou ochranu.

Ryze ochranným úkolem, který spadne zcela na bedra pracovníků Správy CHKO Pálava, je **zpracování všech plánů péče o rezervace** v CHKO Pálava, kterých je celkem 13. Protože předchozí plány péče skončily svoji platností, je toto další aktuální povinností a nutností, kterou musíme splnit v co nejkratším termínu, protože na ní závisí řízená péče o rezervace v dalších letech.

Letošní, již tradiční připomenutí mezinárodního Dne Země je již minulostí. Jeho součástí bylo i slavnostní dubnové **otevření rekonstruované Naučné stezky Turoid v Mikulově**. Ve druhé polovině roku bude následovat zahájení přípravných prací na obnově Naučné stezky v NPR Děvín a v průběhu roku bude pokračovat spolupráce na stejné obnově NS Lednické rybníky. V květnu se zase bude Správa CHKO Pálava podílet na prezentaci ochrany přírody a krajiny v rámci Evropského dne parků (24. 5.). Všechny tyto aktivity a mnoho dalších drobnějších akcí se uskuteční v úzké spolupráci s místními organizacemi ČSOP a ostatními sdruženími, s obcemi a také s podporou podnikatelů a živnostníků.

Zůstane ale několik přetrvávajících nejasností a velkých otazníků. Letité řešení uvažované rekonstrukce budovy **vysílače Děvín**, přístupové cesty a elektrické přípojky v NPR Děvín zatím nedoznalo konečného výsledku. Pro ochranu přírody je nejlepší řešení jasné, vše vymístit mimo rezervaci, ale je třeba přihlídnout i k celospolečenským požadavkům žadatelů (České radiokomunikace, a.s., Armáda ČR). Stejně tak se bude dalšími postupnými kroky vyvíjet vztah ochrany přírody a **oborního chovu spárkaté zvěře** v oborách Klentnice a Bulhary. Je potěšující, že oba partneři v tomto sporu, Správa CHKO Pálava a Lesní závod Židlochovice, se probíhajícími jednáními ke konečnému výsledku přibližují. Možná je ale zarážející tak zbytečně složitě a zdlouhavě hledání výsledku u dvou státních institucí.

Tolik snad jen letmé zamyšlení nad tím, co v nejbližší době čeká Pálavu a její okolí. Nelze tady ale popsat každodenní, relativně drobné konání několika pracovníků Správy CHKO Pálava při úředních úkonech, při odborné a výzkumné práci v terénu, při nekonečné výchovné, vzdělávací a osvětové práci mezi lidmi. Kdo se jen trochu blíže seznámí s prací Správ CHKO, tak pochopí, že zde nejde jen o to udělat práci zadanou nebo nějak nařízenou, ale také další smysluplnou práci vymyslet a pak ji v nekonečném koloběhu sám nebo s pomocí místních lidí splnit. Zavazuje nás k tomu nejen naše ochranné přesvědčení, ale i to množství rozvojových plánů a aktivit, v nichž se Pálava a okolí objevuje jako priorita mikroregionu, regionu, kraje a v neposlední řadě i státu.

RNDr. Jiří Matuška,

Otevření Naučné stezky Turoid

Naučná stezka Turoid byla vybudována a umístěna v původní podobě s šesti zastaveními na dně spodního lomu v roce 1984 Krajským střediskem státní památkové péče a ochrany přírody v Brně ve spolupráci s Českou speleologickou společností. Panely jednotlivých zastavení postupně fyzicky i obsahově zastaraly. Proto Správa chráněné krajinné oblasti Pálava přistoupila v roce 2000 ke zpracování nové verze naučné stezky. Ta byla **slavnostně otevřena 21. 4. 2001 v rámci oslav Dne Země 2001**.

Trasa rekonstruované naučné stezky Turoid vede přibližně po trase původní. Oproti předchozím šesti zastavením jsme v novém provedení přidali dva panely s informacemi o zvířatech a o rostlinách. Panely jsou umístěny na upraveném dně starého lomu, kde byla v roce 1999 urovnána stará navážka. Délka trasy činí přibližně 300 metrů.

Přírodní rezervace Turoid byla vyhlášena Okresní správní komisí v Mikulově v roce 1946. Nachází se v katastrálním území Mikulov. Celková výměra rezervace činí 18,3 ha, z toho je 7,4 ha lesních porostů a 10,9 ha bezlesí. **Hlavním předmětem ochrany** jsou skalní, stepní a lesní společenstva na vápencovém podkladě, významné geologické, paleontologické a archeologické naleziště, jakož i významné zimoviště netopýrů.

Nízký hřbet vápencového bradla Turoidu je tvořen jurskými ernstbrunnskými vápenci a svrchnokřídovými klementsými sedimenty, ve kterých se nacházejí zbytky jurských měkkýšů, korálů a jiných mořských organismů. V ernstbrunnských vápencích je vyvinut jeskynný systém, v němž byly zjištěny bohaté zbytky čtvrtohorních obratlovců. Od mladší doby kamenné byla jeskyně několikrát obývána lidmi.

Velká část lomu a haldy skrývkové zeminy jsou porostlé druhotnými trávníky a teplomilnými křovinami. Na východním svahu Turoidu se zachovaly menší plochy stepních trávníků. Drobné skalní terásky opuštěného lomu hostí společenstva pionýrské vegetace.

Turoid je lokalita známá především jako významné zimoviště netopýrů. Pravidelně zde hnízdí ptáci skalních a křovinných biotopů. Běžný je výskyt jinde vzácných druhů teplomilného hmyzu. Nynější vzhled Turoidu ovlivnila těžba vápence. Koncem 19. a v první polovině 20. století byla vytěžena podstatná část vrcholu kopce.

V roce 1998 vydala ZO ČSOP 56/13 Pálava brožuru o přírodní rezervaci Turoid, kterou lze získat na Správě CHKO Pálava nebo v Centru ekologické výchovy v Mikulově.

RNDr. Jiří Matuška,
vedoucí Správy CHKO Pálava

Katalog ekologických odkazů

Ke Dni Země dostali uživatelé českého a slovenského internetu možnost využívat **nový katalog ekologických odkazů EkoLink**, který je přístupný na adrese <http://www.ekolink.cz>.

EkoLink koncem dubna obsahoval odkazy na více než 1100 stránek zabývajících se přírodou a problematikou životního prostředí a každý den přibývají další odkazy. V současné době jde zejména o české a slovenské stránky, ale v blízké budoucnosti by měl EkoLink obsahovat odkazy i na ekologické stránky z dalších evropských zemí.

Odkazy v EkoLinku jsou rozříděny do dvanácti hlavních tematických kategorií. Uživatel má možnost vyhledávat stránky nejen podle kategorie, ale i podle jazyka, ve kterém je stránka psána, či země, které se informace týkají.

Po obsahové stránce je EkoLink dílem občanského sdružení BEZK, které mj. vydává tištěný měsíčník o životním prostředí EkoList a provozuje internetový deník EkoList po drátě – <http://www.ekolist.cz>.

Technická realizace je dílem občanského sdružení Econnect – <http://www.ecn.cz>.

Finančně vytvoření katalogu ekologických odkazů EkoLink podpořily Nadace Partnerství (<http://www.nadacepartnerstvi.cz>) a Český národní komitét UNEP (<http://www.unep.cz>).

Další informace: **Ing. Radek Svítíl**, BEZK, Malířská 6, 170 00 Praha 7, tel. 02/33 38 15 46, fax 02/33 38 22 52, e-mail: ekolink@ekolink.cz.

(z internetu převzala Pla)

Teplíce Program – Impact of Pollution on Human Health

Kniha vydaná v angličtině nakladatelstvím Academia shrnuje výsledky Programu Teplice. Cílem tohoto výzkumu, organizovaného Ministerstvem životního prostředí ČR v letech 1991 – 1999, bylo zjistit, zda může znečištění ovzduší negativně ovlivnit zdravotní stav populace. Tyto otázky byly studovány v okrese Teplice, jednom z nejsilněji znečištěných regionů u nás, a pro srovnání též v okrese Prachatice, který byl vybrán jako model čisté oblasti. Program byl mezinárodní, jeho plnění se zúčastnila US EPA (Agentura pro životní prostředí USA). Finančně byl podporován z prostředků Phare II.

Kniha je členěna do 21 kapitol, které shrnují výsledky jednotlivých provedených studií. V úvodní části od editora publikace prof. Radima J. Šráma jsou shrnuty výsledky získané v Programu Teplice II v letech 1997 až 1999. Kapitoly věnované kvalitě ovzduší (Stevens et al., Leníček et al., Beneš et al.) přinášejí podrobné informace o vývoji znečištění ovzduší v obou zmíněných okresech. Jedním z překvapivých výsledků Programu Teplice bylo zjištění, že lokální topeniště spalující hnědé uhlí přispívají ke znečištění pánevních oblastí daleko významněji než emise z elektráren. To přispělo k rychlé plynofikaci pánevních okresů. Hodnoty SO₂ jsou dnes na 10 – 15 % oproti roku 1990. „Zvláštní však je, že od r. 1994 respirabilní prachové částice a na ně vázané polycyklické aromatické uhlovodíky nepoklesly, jejich úroveň je stejná přes všechna provedená opatření. Zčásti by to mohlo být dáno nárůstem dopravy, ale toto vysvětlení samo nestačí“, poznamenává dr. Šrám.

Výsledky o genotoxicitě a embryotoxicitě (Binková et al., Černá et al.) prokazují, že karcinogenní polycyklické aromatické uhlovodíky (PAU) jsou pravděpodobně zodpovědné za 45 – 50 % genotoxické aktivity.

Patrně nejvýznamnější výsledky celého programu byly získány v projektu „Výsledky těhotenství“ (Dejmek et al.), které prokazují nepříznivý vliv respirabilních prachových částic a karcinogenních PAU na výsledky těhotenství projevující se snížením porodní hmotnosti a opožděním růstu plodu (nitroděložní růstovou retardací). Pro vznik takového poškození je pravděpodobně rozhodující expozice v nejranější fázi těhotenství, zejména v období krátce kolem početí. Opožděný růst plodu může mít dlouhodobé zdravotní důsledky, které se mohou projevit až v dospělém věku – takoví lidé mají častěji vysoký krevní tlak, ischemickou chorobu srdce či cukrovku.

U mladých mužů ve věku 18 – 20 let se do r. 1994 zjišťovaly abnormality spermií a snížený počet spermií. Potěšující je, že dochází ke zlepšování kvality spermií v posledních letech (Perreault et al., Selevan et al., Rubeš et al.).

V další kapitole (Hertz-Picciotto et al.) se prokazuje, že děti do tří let v Teplicích mají zvýšený výskyt zánětu středního ucha, infekcí zažívacího traktu a horních cest dýchacích.

Studie Kotěšovce et. al. dokládá, že i když se prodlužuje délka života v celé české populaci, přetrvávají stále rozdíly v úmrtnosti mezi pánevními okresy a populací ČR, a to prakticky ve stále stejném rozsahu. Ukazuje se, že generace, která se tam narodila, si s sebou tuto zátěž ponese.

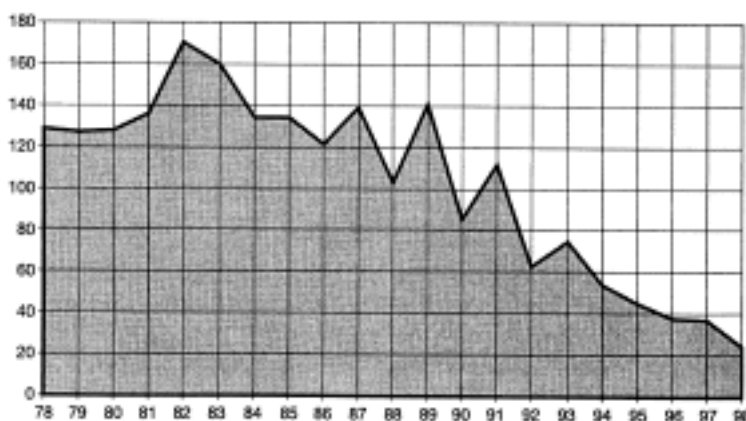
Sociologická studie Ivana Gabala prokazuje jak nevhodný životní styl mnoha obyvatel v okrese Teplice, tak i významný vliv mezigeneračních přenosů tohoto nevhodného životního stylu. Stručně řečeno, populace v Teplicích se chová rizikověji a nemá příliš snahu tento stav změnit. Studie prokazuje, že v Teplicích je menší množství kuřáků nad 50 let než v Prachaticích. Vysvětluje to tím, že ti, kteří kouřili, už vzhledem ke zvýšené nemocnosti zemřeli. Ukázalo se, že zcela nejvýznamnější pro zdraví lidí je životní styl, počínaje kouřením. Zjistilo se např., že v Teplicích rodiče více kouří – i proto mají děti víc dýchacích onemocnění.

Za nejvýznamnější výsledky celého programu lze považovat výsledky o vlivu znečištěného ovzduší na reprodukci a ovlivnění vývoje plodu v časném období kolem početí.

Zajímavost na závěr: zjistilo se, že nezanedbatelná část znečištění pochází ze spalování všemožného odpadu v kamnech – Američané provádějící měření se dokonce zpočátku domnívali, že v okolí musí být nějaká spalovna, která tento typ znečištění produkuje.

Program Teplice skončil. Od roku 2000 do roku 2002 ale probíhá navazující program s názvem Program znečištění ovzduší a zdraví. Výzkum se nyní provádí v Praze a v Teplicích. „Praha je specifická z hlediska dopravy a snahou je zjistit, jak jsou vlivy dopravy závažné“, poznamenává k novému programu dr. Šrám.

(Pla)

Průměrné roční koncentrace SO₂ v okrese Teplice v letech 1978 – 1998

Zastavíme degradace lesních půd

Přestože produkce emisí na celém území republiky výrazně klesla, zdravotní stav lesů se výrazně nemění. V Krušných horách a Orlických horách se zdravotní stav některých lesních porostů v nejvyšších polohách těchto pohoří dokonce zhoršuje. S ohledem na tuto skutečnost Vláda ČR uložila v roce 2000 ministru životního prostředí zpracovat ve spolupráci s ministry zemědělství a spravedlnosti a vládě do 30. června 2001 předložit návrh komplexního a systémového řešení směřujícího k zastavení degradace lesních půd vlivem imisí (zejména s ohledem na setrvačnost působení škodlivin zanesených imisemi do půdy).

Na základě tohoto úkolu byl kolektivem autorů pro ministerstvo životního prostředí zpracován materiál „**Komplexní a systémové řešení směřující k zastavení degradace lesních půd pod vlivem imisí**“ (J. Hruška – Český geologický ústav, E. Cienciala a P. Moravčík – Ústav pro výzkum lesních ekosystémů s.r.o.). Zpráva předložená do meziresortního řízení je obsáhlým dílem, které se na problematiku degradace a acidifikace lesních půd dívá z mnoha pohledů. Jedná se o dosud nejkomplexnější dílo zabývající se touto problematikou v ČR. Autoři uvádějí analýzy jak příčin, tak i mechanismů a důsledků poškození lesních půd. Současně jsou zpracovány základní návrhy, jak dlouhodobě tuto neutěšenou situaci řešit. Tyto návrhy vycházejí z domácích i zahraničních poznatků a zkušeností.

Velmi důležitá je ta část předložené zprávy, která se zabývá vlivem produkčního smrkového hospodaření na acidifikaci lesních půd. Mimo okyselování stanovišť opadem svého jehličí zvyšují smrkové porosty atmosférickou depozici síry. Tím dochází k dalšímu okyselování půd. Atmosférická depozice síry pod porosty listnatých dřevin je totiž výrazně nižší než pod porosty jehličnatými. **Vliv smrkového hospodářství na lesní půdy je proto značně negativní.** V minulosti byl zcela zanedbáván a podceňován, přestože jeho význam v citlivých horských oblastech je velký a v budoucnu bude pro tyto ekosystémy velkým problémem a pravděpodobně i limitem pro jejich další vývoj.

Do současné doby bylo v rámci resortu MZe vápnění lesních porostů považováno za základní opatření směřující k zastavení procesu degradace lesních půd v imisních oblastech. Z tohoto důvodu se realizovalo velkoplošné vápnění a hnojení v Krušných a Orlických horách v letech 2000 a 2001 s cílem snížení kyselosti lesních půd a dodáváním chybějících živin. Pokud se na degradaci lesních půd díváme jednostranným pohledem pouze jako na okyselování půd, může se vápnění jevit jako vhodný zásah pro pozitivní změnu narušeného půdního prostředí. V tomto pohledu jsou ale zcela zanedbány další negativní vlivy vápnění jako je např. rychlá mineralizace humusu a vyplavování dusíku s dalším okyselování půdy vlivem kyseliny dusičné, nežádoucí nadměrné obohacení humusu vápníkem a hořčíkem a následná změna umístění kořenových zón do nejsvrchnějších horizontů. Stromy s takto vyvinutými kořenovými systémy jsou totiž výrazně více poškozovány mrazem a suchem. Ve zprávě je dále popsán negativní vliv vápnění na mykorrhizu a na půdní faunu. **Ve zprávě se jasně uvádí, že podle našich i zahraničních zkušeností vápnění nemá jednoznačně prokazatelný vliv na zlepšení stavu smrkových porostů.** Z tohoto pohledu je vápnění nutno posuzovat jako jedno z opatření, používané jako doplněk lesopěstebních opatření na základě exaktně stanoveného rozhodovacího procesu – jako je tomu např. v sousedním Sasku.

Vlastní zpráva byla zpracována s použitím zahraniční vědecké literatury (přes 300 citací) i domácích zdrojů. Byly tak zhodnoceny zkušenosti z jiných evropských států s podobnými problémy (Německo, Švédsko). V práci jsou použity postupy a metody dosud v ČR prakticky neužívané a nebo metody, které nebyly příliš akceptovány. Jedná se přitom o metody používané v Evropské unii již dlouhá léta. Příkladem je použití dynamického modelu časového průběhu půdní acidifikace MAGIC nebo výpočty kritických zátěží síry a dusíku pro lesní ekosystémy. Aplikace těchto metod a postupů potvrzuje, že velké oblasti ČR jsou stále ohroženy, a to zejména nadměrnou depozicí dusíku.

Autoři zprávy upozorňují na málo známou skutečnost, že **i po poklesu atmosférické depozice síry v devadesátých letech nelze očekávat rychlou regeneraci lesních půd z důvodů kumulativního poškození v minulosti,** která byla způsobena nejen antropogenní depozicí, ale i nevhodným lesnickým hospodařením, aniž by bylo přistoupeno ke změně v obhospodařování lesů.

Z tohoto pohledu je velmi přínosná ta část zprávy, kde byly zcela nově, pomocí nástrojů GIS, vytyčeny oblasti ČR s různou mírou poškození půd a byla navržena pěstebně technická opatření pro hospodaření v lesích která by toto poškození půdy měla co nejvíce eliminovat, a to způsoby, které jsou zároveň v souladu se zásadami trvale udržitelného lesnictví. V oblastech s nejvíce poškozenou půdou jde především o maximálně možné zvýšení zastoupení listnatých dřevin. Dalším navrhovaným opatřením je snížení vývozu živin z lesních ekosystémů tím, že část biomasy (kůra, větve) zůstane nespálená v lesních porostech. Samozřejmou podmínkou těchto opatření jsou jemné obnovní postupy lesních porostů.

(zpracovalo Ministerstvo životního prostředí, odbor ochrany lesa)

Komunitní přístup zvyšuje šance na prosazování ekologických hledisek a souvislostí v obcích, městech i mikroregionech